

Dorota Głuszak

Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

CZAS ZAPOŻYCZENIA WYRAZÓW DO JĘZYKA ROSYJSKIEGO — WERYFIKACJA DANYCH ZAWARTYCH W ROSYJSKICH SŁOWNIKACH ETYMOLOGICZNYCH

**When were loanwords introduced to the Russian language —
the verification of data in Russian etymology dictionaries**

ABSTRACT: The aim of this article is to verify the data regarding the period when selected foreign nouns were introduced to the Russian language in relation to information provided by Russian dictionaries. A corpus created for the purpose of this paper consists of source texts from the years 1600–1670 – the time preceding the rule of Peter the Great. The verification of data from Russian dictionaries is expected to show that, contrary to popular opinion, a significant number of foreign words were introduced to the Russian language even a century earlier than suggested in etymology and historical dictionaries. This observation can be proved by the analysis of literary monuments of the first half of the 17th century that have not been thoroughly investigated.

KEYWORDS: Linguistics, history of the Russian language, chronology of loanwords, opinion journalism of the 17th century

Leksemy etymologicznie wywodzące się z różnych języków-dawców przenikały i wciąż przenikają do języka rosyjskiego, przy czym w jednych epokach ów napływ jednostek można określić jako mniej, w innych zaś jako bardziej intensywnej. Zapożyczanie wyrazów i ich adaptację do systemu języka-biorcy rozpatruje się jako proces diachroniczny mający charakter dynamiczny¹. Analiza słownictwa na dowolnym etapie rozwoju języka (tj. w dowolnej epoce historycznej) pokazuje

¹ Por. В.Г. Демьянов, *Фонетико-морфологическая адаптация иноязычной лексики в русском языке XVII века*, Москва 1990, s. 9.

jego złożoność, w tym również obecność leksemów pochodzących z innych języków. Zdaniem Jeleny Birżakowej, Lidii Wojnowej i Lidii Kutiny w badaniu historii zapożyczeń należy zwrócić uwagę na trzy podstawowe kwestie: kiedy zapożyczono, skąd zapożyczono i dokąd zapożyczono – czyli na chronologię zapożyczeń, źródło zapożyczenia oraz na sferę języka, do której włączono nowe zapożyczenie².

Bogdan Walczak, pisząc o trudnościach z etymologizacją zapożyczeń, za priorytet w kontekście podania wiarygodnego źródła uważa poprawne ustalenie brzmienia (formy) badanego wyrazu³. Jest to z kolei nawiązaniem do występowania w rękopisach form błędnych i niejako zniekształconych, dlatego zawsze należy mieć na uwadze poziom wiedzy językowej osób pracujących nad XVII-wiecznymi przekładami wiadomości i w miarę możliwości wnikliwie przeanalizować postać oryginalną leksemu. Za kolejną przeszkodę w prawidłowej etymologizacji B. Walczak uznaje niewystarczająco precyzyjne odróżnienie pochodzenia wyrazu od przejęcia go w określonej postaci do języka docelowego⁴. Z takim zjawiskiem mamy do czynienia, kiedy wykorzystujemy dane słowników etymologicznych, które niejednokrotnie podają jedynie język źródłowy zapożyczenia, całkowicie ignorując pośrednictwo innych.

Źródło zapożyczenia może być niekiedy trudne do ustalenia ze względu na wpływ języków pośredniczących w przejmowaniu wyrazu. Analiza procesu zapożyczania z uwzględnieniem tła historycznego może natomiast pomóc w ustaleniu możliwie dokładnej etymologii. Olga Lesicka przytacza badania J. Birżakowej, L. Wojnowej i L. Kutiny, które genezę terminologii morskiej za czasów Piotra I wiążą z wpływem języka angielskiego, podczas gdy Wilhelm Christiani wskazywał na wcześniejsze holenderskie pochodzenie tych terminów⁵.

Zgodnie z tezą Iwana Ohijenki, im starsze zapożyczenie, tym trudniejsza do ustalenia jest jego etymologia⁶, gdyż w słowie na przestrzeni czasu zacierają się charakterystyczne dla języka źródłowego cechy, podlega ono różnorodnym przekształceniom na wszystkich poziomach języka. Przyczyną zacierania się różnic między słowami „swoimi” i „obcymi” jest również to, że wyrazy zapożyczone do języka na wczesnym etapie jego rozwoju podlegały takim samym zmianom jak

² Zob. Е.Э. Биржакова, Л.А. Войнова, Л.Л. Кутина, *Очерки по исторической лексикологии русского языка XVIII века. Языковые контакты и заимствования*, Ленинград 1972, s. 23.

³ B. Walczak, *Z zagadnień etymologizacji zapożyczeń romańskich w języku polskim*, [w:] J. Tokarski (red.), *Język. Teoria – dydaktyka*, Kielce 1982, s. 173.

⁴ Ibidem, s. 175.

⁵ O. Lesicka, *Anglojęzyczne zapożyczenia terminologiczne w rosyjskich czasopismach ekonomicznych przełomu XX i XXI wieku*, Warszawa 2015, s. 76.

⁶ Zob. И.И. Огиенко, *Иноземные элементы в русском языке. История проникновения заимствованных слов в русский язык*, Москва 2009, s. 11.

wyraży rdzennie rosyjskie. Jeżeli zaś mowa o słowach zapożyczonych niedawno, to ich obce pochodzenie jest zwykle wyraźnie odczuwalne.

Zadaniem badacza-etymologa jest zatem wskazanie możliwie wiarygodnego źródła zapożyczenia wyrazu oraz podanie najbardziej dokładnego czasu zapożyczenia jednostki.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na jeszcze jedną istotną kwestię w kontekście ustalenia czasu zapożyczenia wyrazów: problemem są luki w słownikach wynikające z ograniczonego kanonu źródeł, czy też wynikające z tego mylne wiązanie czasu przejścia jednostek do języka-biorcy z późniejszą epoką historyczną. W konkluzji pracy poświęconej problemom etymologizacji B. Walczak zachęca do przeprowadzania badań etymologicznych na tekstach, gdyż, po pierwsze, pozwolą one uściślić chronologię zapożyczeń, po drugie, zrewidować poglądy co do ich genezy oraz, po trzecie, umożliwią wskazanie najwcześniejszej postaci wyrazów w użyciu kontekstowym w języku-biorcy⁷.

Lingwistyką chronologizacyjną języka polskiego na podstawie analizy ogromnej liczby tekstów zdigitalizowanych zajmują się Jan Wawrzyńczyk i Piotr Wierzchoń. Metody, którymi posługują się polscy badacze, pozwalają na uzupełnienie zasobu leksykalnego utrwalonego w tradycyjnych źródłach leksykograficznych i na prezentację możliwie pełnego stanu leksyki w wybranym okresie historycznym. Fotodokumentacja umożliwia uściślenie czasu pojawienia się w polszczyźnie jednostek językowych oraz podanie pisowni wyrazów funkcjonującej w okresie, kiedy powstał tekst źródłowy. To z kolei pomaga uniknąć błędów w zapisach, niejednokrotnie utrwalonych i powielanych w materiałach pisanych⁸. Stworzenie podobnego elektronicznego fotokorpusu tekstów na gruncie rosyjskim pozwoliłoby na wskazanie jednostek nieznanymi leksykografii i niewątpliwie okazałoby się przełomowe w kontekście redatacji leksyki zapożyczonej do języka rosyjskiego.

Niniejszy artykuł zdecydowałam się poświęcić zagadnieniu weryfikowania czasu zapożyczenia jednostek do języka rosyjskiego na podstawie najstarszych tekstów przekładowych należących do gatunku publicystyki, których oryginały powstały w latach 1600–1670. Zabytki piśmiennictwa zebrane i przepisane przez zespół lingwistów rosyjskich zostały opublikowane pod wspólną nazwą „Вести-Куранты”. Do roku 2009 ukazało się sześć tomów tłumaczonych wiadomości zagranicznych. Dostępne są następujące wydania:

1. *Вести-Куранты 1600–1639 гг.*, С.И. Котков (ред.), изд. подгот.: Н.И. Тарабасова, В.Г. Демьянов, А.И. Сумкина, Москва 1972.

⁷ B. Walczak, *Z zagadnień etymologizacji...*, s. 188–189.

⁸ Zob. J. Wawrzyńczyk, P. Wierzchoń, *Podstawowe informacje o „Narodowym Fotokorpusie Języka Polskiego”*, Warszawa 2017, s. 3–5.

2. *Вести-Куранты 1642–1644 гг.*, С.И. Котков (ред.), изд. подгот.: Н.И. Тарабасова, В.Г. Демьянов, А.И. Сумкина, Москва 1976.
3. *Вести-Куранты 1645–1646, 1648 гг.*, С.И. Котков (ред.), изд. подгот.: Н.И. Тарабасова, В.Г. Демьянов, Москва 1980.
4. *Вести-Куранты 1648–1650 гг.*, С.И. Котков (ред.), изд. подгот.: В.Г. Демьянов, Р.В. Бахтурина, Москва 1983.
5. *Вести-Куранты 1651–1652 гг., 1654–1656 гг., 1658–1660 гг.*, В.П. Вомперский (ред.), изд. подгот.: В.Г. Демьянов, Москва 1996.
6. *Вести-Куранты 1656 г., 1660–1662 гг., 1664–1670 гг.*, А.М. Молдован, И. Майер (ред.), изд. подгот.: В.Г. Демьянов, Москва 2009.

Kuranty XVII wieku należą do tekstów mało zbadanych. Na łamach wiadomości zagranicznych odnajdujemy wyrazy i formy wyrazów nieodnotowane w słownikach etymologicznych i historycznych. Na podstawie analizy leksyki *Вести-Курантов* z lat 1600–1670 możliwa jest, jak się wydaje, weryfikacja czasu zapożyczenia jednostek w odniesieniu do danych zawartych w rosyjskich słownikach etymologicznych.

Ze względu na fakt, że większość słowników wskazuje wyłącznie na język, z którego wyraz się wywodzi (najczęściej dodając języki pośredniczące w zapożyczeniu), badania w niniejszej pracy oparłam na następujących słownikach: Маха Vasmere (М. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*, т. 1–4, Москва 1986)⁹, Mariny Klimowej (М.В. Климова (сост.), *Большой этимологический словарь русского языка*, Москва 2013)¹⁰, języka rosyjskiego XI–XVII wieku (Р.И. Аванесов и др. (ред.), *Словарь русского языка XI–XVII вв.*, Москва 1975)¹¹, etymologicznym Oksany Szapowałowej (О.А. Шаповалова, *Этимологический словарь русского языка*, Ростов-на-Дону 2008)¹², Grigorija Kryłowa (Г.А. Крылов, *Этимологический словарь русского языка*, Санкт-Петербург 2004)¹³, Galiny Cuganienko (Г.П. Цыганенко, *Этимологический словарь русского языка*, Киев 1970)¹⁴ oraz na słowniku pióra Siergieja Karantirowa (С.И. Карантиров, *Этимологический словарь русского языка для школьников*, Москва 2001)¹⁵, gdyż jako jedyne z dostępnych podają czas zapożyczenia wyrazów. Słownik Michaiła Jewsejewa (М.Ю. Евсеев, *Современный этимологический словарь русского языка. История заимствованных слов*, Москва 2009), co prawda, wskazuje na czas zapożyczenia wyrazów, ale jedynym leksemem stanowiącym

⁹ Dalej Vas.

¹⁰ Dalej БЭСРЯ.

¹¹ Dalej СРЯ XI–XVII.

¹² Dalej Szap.

¹³ Dalej Krył.

¹⁴ Dalej Cyg.

¹⁵ Dalej Kar.

przedmiot niniejszych badań włączonym do słownika jest słowo *балет*, pozostałe jednostki nie zostały w nim odnotowane.

Dla celów weryfikacji czasu zapożyczenia poddałam szczegółowej analizie 29 rzeczowników, uzasadniając wybór tym, że nierzadko wyniki prowadzonych badań stały w sprzeczności z danymi zawartymi w słownikach rosyjskich. W zestawieniu niewątpliwie należy uwzględnić częstość występowania poszczególnych rzeczowników obcego pochodzenia – część wyrazów odnotowano w jednostkowych użyciach, część pojawia się regularnie w badanych tekstach, co świadczy o zasięgu zapożyczenia w wybranej epoce historycznej.

Poniżej prezentuję wybrane leksemy wyekscerpowane z tekstów V-K¹⁶. Datę zapożyczenia skonfrontowałam z danymi słownikowymi. W nawiasie okrągłym podaję liczbę użyczeń kontekstowych każdego z wyrazów na łamach wiadomości pochodzących z lat 1600–1670:

адвокат (1 użycie) pod rokiem 1652 [*королевскоу адвокат парламенту соемным людем грамоту от короля даль*, V-K V, s. 58], u Vas. od czasów Piotra I [t. I, s. 62], w БЭСРЯ: XVIII w. [s. 11], СРЯ XI–XVII, Szap., Krył. nie notują, u Cyg. w XVIII w. [s. 17], u Kar. koniec XVIII w. [s. 16];

балет (3 użycia)¹⁷ w 1649 r. [*был его дражаишество посол на веселье имянуетца балет и на том балете был корол самъ с королевою а тот балет был до другово утра до 8 часу*, V-K IV, s. 159], u Vas. brak daty [t. I, s. 115], БЭСРЯ: początek XVIII w. [s. 36], СРЯ XI–XVII nie odnotowuje, Szap.: XVIII w. [s. 15], Krył. XVIII w. – po wprowadzeniu reform Piotra I [s. 27], Cyg.: XVIII w. [s. 31], Kar.: XVIII w. [s. 27];

банкет (12 użyczeń) najwcześniej w 1646 r. [*на отпуске были у короля на банкете*, V-K III, s. 109], Vas.: od 1675 r. [t. I, s. 121], БЭСРЯ: XVII w. [s. 38], w СРЯ XI–XVII już w 1634 r. [t. I, s. 69], Szap., Krył., Cyg. nie notują, u Kar. XVII w. [s. 28];

барка (3 użycia) najwcześniej w 1648 r. [*барок с хлѣбом*, V-K III, s. 193], Vas.: od 1694 r. [t. I, s. 127], БЭСРЯ nie odnotowuje, w СРЯ XI–XVII już w XVI w. [t. I, s. 74], Szap., Krył., Cyg., Kar. nie notują;

вах(т)мистр (8 użyczeń) najwcześniej w 1636 r. [*полковникъ вахтѣмистръ*, V-K I, s. 170, nieco później również jako: *началноу вахтѣместер*, V-K I, s. 171; *полковоу вахместръ*, V-K I, s. 176; *вахтѣмеистер*, V-K I, s. 196], Vas.: od czasów Piotra I [t. I, s. 280], БЭСРЯ: XVIII w. [s. 74], w СРЯ XI–XVII w 1651 r. [t. II, s. 25], Szap.: w XVII w. [s. 33], Krył.: XVII w. [s. 58], Cyg., Kar. nie odnotowują;

¹⁶ Tu i dalej *Vesti-Kuranty*. Cyfra rzymska od I do VI oznacza numer tomu.

¹⁷ W obrębie jednego tekstu.

галиас, галеаса (3 użycia): najwcześniej pod rokiem 1652 jako *галас* [в нашем карабелном воиске КИ галионов Д галасы да КВ лехкие каторги, V-K V, s. 44], *галиас* [два галиаса, V-K V, s. 66] i *галеаса* [галеаса по веницъгискому образцу здъланъ, V-K V, s. 75], u Vas.: od 1696 r. [t. I, s. 385], w СРЯ XI–XVII *галеасъ* w 1696 r. [t. IV, s. 8], Szap., Krył., Cyg., Kar. nie notują;

генералитет (2 użycia) już w 1648 r. [слои приговор от енералитетов до него дошоль, V-K III, s. 186], Vas.: od Piotra I [t. I, s. 401], БЭСРЯ, СРЯ XI–XVII, Szap., Krył., Cyg., Kar. nie notują;

генералиссимус (48 użyc) w V-K IV od 1649 r. [гсднь генералиссимус болиои полковои воевода палцьграоъ, V-K IV, s. 92], Vas.: od czasów panowania Piotra I [t. I, s. 401], БЭСРЯ nie odnotowuje, w СРЯ XI–XVII najwcześniej pod rokiem 1661 i 1698 [t. IV, s. 17], Szap., Krył., Cyg., Kar. nie notują;

гефрейтер¹⁸ (1 użycie) w 1648 r. [поиманы в полонъ (...) В члвѣка подзнамянников обозника гефрейтера, V-K III, s. 189], Vas.: najwcześniej u Piotra I [t. II, s. 29–30], БЭСРЯ: XVIII w. [s. 138], w СРЯ XI–XVII pod 1698 r. [t. IV, s. 19], Szap.: XVIII w. [s. 66], Krył.: XVIII w. [s. 128], Cyg. nie podaje, Kar.: koniec XVII w. [s. 85];

гусар (20 użyc) od 1600 r. [пришли два гусаря из города из Веспеня; иных гусарев послал провѣдати, V-K I, s. 21 i kolejne], Vas.: od 1701 r. [t. I, s. 477], БЭСРЯ: początek XVIII w. [s. 105], w СРЯ XI–XVII już w 1594 r., 1616 r. [t. IV, s. 159], Szap.: początek XVIII w. [s. 56], u Krył. brak daty [s. 104], Cyg.: XVII w. [s. 117], Kar.: XVII w. [s. 71];

драбант (3 użycia) od 1643 r. [поъхали ко Пскопу его княжские млсти драбантъ или партасанники, V-K II, s. 67], Vas.: od 1708 r. [t. I, s. 533], БЭСРЯ nie podaje, w СРЯ XI–XVII już w 1576 r. [t. IV, s. 349], Szap., Krył., Cyg., Kar. nie notują;

кавалер (13 użyc) od 1661 r. [убить мужественной малтенской кавалер Малвезии, V-K VI, s. 96], Vas.: od 1698 r. [t. II, s. 152], БЭСРЯ: XVIII w. [s. 192], w СРЯ XI–XVII w 1685 r. [t. VII, s. 10], Szap.: w XVIII w. [s. 89], u Krył. brak daty [s. 169], Cyg.: koniec XVII – początek XVIII w. [s. 182–183], Kar.: koniec XVII w. [s. 114];

квартирмейстер (3 użycia) już w 1639 r.; najstarsze jako *квартирместер* [в полон взял цысарева воеводу (...) да началнова квартирместера, V-K I, s. 213], Vas.: od Piotra I [t. II, s. 217–218], БЭСРЯ nie odnotowuje, w СРЯ XI–XVII już w 1595 r. [t. VII, s. 103], Szap., Krył., Cyg., Kar. nie notują;

¹⁸ W СРЯ XI–XVII pod hasłem *гефрейтеръ*, w pozostałych słownikach pod hasłem *ефрейтор*.

командор (1 użycie) w 1646 r. [*до реки Серги х Тоределу командору пошоль*, V-K III, s. 155], Vas.: od czasów Piotra I [t. II, s. 300], БЭСРЯ: XVIII w. [s. 229], СРЯ XI–XVII, Szap., Krył., Cyg., Kar. nie notują;

комендант (24 użycia) najwcześniej w 1649 r., najstarsze jako *куммендантъ* [*бывшеи куммендантъ в Праге*, V-K IV, s. 104], Vas.: najstarsze poświadczenie w 1700 r. [t. II, s. 302], БЭСРЯ: XVIII w. [s. 229], w СРЯ XI–XVII 1628 r. [t. VII, s. 262], Szap., Krył., Cyg., Kar. nie notują;

комиссия (32 użycia) już w 1652 r. [*комисия с Москвою в Полотцку назначена*, V-K V, s. 36], Vas.: od 1698 r. [t. II, s. 303], БЭСРЯ: koniec XVII w. [s. 230], w СРЯ XI–XVII najwcześniej pod 1658 r. [t. VII, s. 263], Szap., Krył., Cyg. nie notują, Kar. koniec XVII w. [s. 144];

корнет (1 użycie) w 1669 r. [*генерал Катарин корнетъ*, V-K VI, s. 366], Vas.: od 1703 r. [t. II, s. 330], БЭСРЯ nie odnotowuje, w СРЯ XI–XVII najwcześniej pod 1655 r. [t. VII, s. 328], Szap., Krył., Cyg., Kar. nie notują;

миля (166 użyc) w V-K regularnie od 1620 r. [np. *воевода Тампеир. городок Веусес взял. и стоит две мили отселя*, V-K I, s. 45], Vas.: od Piotra I [t. II, s. 622], БЭСРЯ nie odnotowuje, w СРЯ XI–XVII od XVI w. [t. IX, s. 157], Szap., Krył., Cyg., Kar. nie notują;

орація (5 użyc) w V-K 1667–1668 r. [*орацьишо чинил о учиненном миру (...)* *королевскому величеству орацию справляли*, V-K VI, s. 247], Vas.: najwcześniej w czasach Piotra I [t. III, s. 149], БЭСРЯ nie odnotowuje, w СРЯ XI–XVII pod rokiem 1657 [t. XIII, s. 62], Szap., Krył., Cyg., Kar. nie notują;

принц (33 użycia) już w 1600 r. [*имъ по прежнему посолство и принцу Уранскому и арицку Аршотцкому*, V-K I, s. 22], Vas.: od Piotra I [t. III, s. 365], БЭСРЯ: XVII–XVIII w. [s. 520], w СРЯ XI–XVII najwcześniej 1696 r. [t. XIX, s. 235], Szap.: przy Piotrze I [s. 181], u Krył. brak daty [s. 320], Cyg. nie odnotowuje, Kar.: początek XVIII w. [s. 272];

протектор (14 użyc) od 1652 r. [*парламентъ единогласно поволил протектору своему караван воинскої на море*, V-K V, s. 35–36], Vas: od Piotra I [t. III, s. 382], БЭСРЯ: XX w. [s. 534], СРЯ XI–XVII, Szap., Krył., Cyg., Kar.¹⁹ nie notują;

регистратор (1 użycie) pod rokiem 1645 [*регистрат[о]р*, V-K III, s. 47], Vas.: od Piotra I [t. III, s. 457], БЭСРЯ: XX w. [s. 574], СРЯ XI–XVII, Szap., Krył., Cyg., Kar.²⁰ nie notują;

¹⁹ U Kar. przy haśle *протекция* wskazano początek XVIII w., s. 278.

²⁰ U Kar. przy haśle *регистратура* podano XVIII w., s. 292.

трибунал (1 użycie) w 1668 r. [*он писал к трибуналу в Люблин*, V-K VI, s. 273], Vas.: od Piotra I [t. IV, s. 102], БЭСРЯ: XX w. [s. 766], СРЯ XI–XVII, Szap., Krył., Kar. nie notują, u Cyg. od XVIII w. [s. 487–488];

универсал (11 użyc) najwcześniej w 1666 r. jako *универсал [его королевское величество и Ргьчъ Посполитама с первыми универсалы выписывать и готовитца поволити]*, V-K VI, s. 227 oraz *универсалы о посполитомъ рушение изготовить*, V-K VI, s. 228], Vas.: od Piotra I [t. IV, s. 162], БЭСРЯ: XX w. [s. 786], w СРЯ XI–XVII brak danych, Szap., Krył., Cyg., Kar.²¹ nie notują;

фрегат (7 użyc) już w 1644 r. [*с туртцат или с сорокъ дюнкеркъских орегатовъ на сход поидут*, V-K II, s. 181], Vas.: w 1694 r. [t. IV, s. 207], БЭСРЯ: XVII–XVIII w. [s. 835], w СРЯ XI–XVII brak danych, Szap., Krył., Cyg., Kar. nie notują.

W kilku przypadkach udało się ustalić zbieżne dane z informacją podaną w słowniku języka rosyjskiego XI–XVII wieku:

маршал (35 użyc), u Vas. od Piotra I [t. II, s. 576], БЭСРЯ: XVIII w. [s. 299], w СРЯ XI–XVII 1633 r. z odniesieniem do *Kurantów* [t. IX, s. 32], co znajduje potwierdzenie w wynikach badań [*маршал*, V-K I, s. 166], Szap., Krył. nie notują, u Cyg. od Piotra I [s. 257], Kar.: początek XVIII w. [s. 177];

парламент (180 użyc), u Vas. najwcześniej w 1722 r. [t. III, s. 208], БЭСРЯ: XVIII w. [s. 434], w СРЯ XI–XVII 1646 r. z odniesieniem do *Kurantów* [t. XIV, s. 154], co znajduje potwierdzenie w niniejszej pracy [*компангья достали грамоту у парламента*, V-K III, s. 95], Szap.: w XVIII w. [s. 163], u Krył. brak daty [s. 275], Cyg. nie notuje, Kar.: pierwsza połowa XVII w. [s. 232];

рапиер (1 użycie), u Vas. od Piotra I [t. III, s. 443], БЭСРЯ: XVIII w. [s. 562], w СРЯ XI–XVII pod rokiem 1621 z odniesieniem do *Kurantów* [t. XXI, s. 274] potwierdzone w niniejszych badaniach [*имгль у себя рапиер позлаченными*, V-K I, s. 51]; Szap., Krył., Cyg., Kar. nie notują;

миллион (73 użycia), u Vas. od Piotra I [t. II, s. 621], БЭСРЯ: XVIII w. [s. 319], w СРЯ XI–XVII 1643 r. z odniesieniem do *Kurantów* [t. IX, s. 150], tu z poprawką na 1620 r. [*прислат четыре милиона золота на помоч*, V-K I, s. 38], Szap., Krył., Cyg. nie notują, u Kar. koniec XVII w. [s. 186].

Powyższe przykłady świadczą jednoznacznie o tym, że warto przeprowadzić pełną weryfikację danych słownikowych w odniesieniu do tekstów, zwłaszcza tych niedostatecznie zbadanych, do których należą *Vesti-Kuranty*. Przeprowadzona ana-

²¹ U Kar. uwzględniono przymiotnik *универсальный* datowany na początek XVIII w., s. 375.

liza dowodzi, że w przypadku całej grupy rzeczowników można, jak się wydaje, ustalić najstarsze poświadczenia w tekstach rosyjskojęzycznych, część z nich nie została odnotowana w słowniku języka rosyjskiego XI–XVII wieku, w innych pracach przejście przytoczonych wyrazów datowane jest na okres panowania Piotra I (lata 1689–1725) bądź nawet na połowę XVIII wieku. W skrajnych przypadkach jako czas zapożyczenia podano XX wiek. Wśród 29 przebadanych jednostek aż w 17 przypadkach można stwierdzić poświadczenia wcześniejsze, niż wskazane w słownikach rosyjskich: *адвокат*, *балет*, *вахмистр*, *галиас* (*галеаса*), *генералитет*, *генералиссимус*, *гефреитер*, *кавалер*, *командор*, *комиссия*, *миллион*, *принц*, *протектор*, *регистратор*, *трибунал*, *универсал*, *фрегат*.

Badanie przeprowadzone na materiale XVII-wiecznych tekstów źródłowych odkrywa liczne wyrazy nowe zarówno w kontekście danych słownikowych, jak i w kontekście chronologii zapożyczeń. Analiza pozwoliła wykazać obecność wyrazów kojarzonych z zapożyczeniami epoki późniejszej oraz w ogóle nienotowanych w słownikach języka rosyjskiego. Warto podkreślić, że wśród leksemów, które nie znajdują poświadczeń w słownikach etymologicznych, wyrazów obcych czy definicyjnych, są liczne *hapaks legomena*, będące w dużej mierze zapisami błędnymi, powstałymi na skutek niezrozumienia leksemu, lub poświadczeniem wątpliwości w przekładzie. Są natomiast i wyrazy funkcjonujące w języku *Kurantów* mniej lub bardziej regularnie, ale przede wszystkim poświadczone kilkoma bądź nawet kilkunastoma użyciami. Fakt wielokrotnego występowania wyrazu w wiadomościach na przestrzeni niemal całego siedemdziesięciolecia XVII wieku może świadczyć już o używaniu go w żywym języku rosyjskim. Analiza wyekscerpowanej leksyki nie pozostawia wątpliwości co do szerokiego funkcjonowania zapożyczeń w języku rosyjskim już od pierwszych lat XVII wieku i, co ważne, co do ich występowania w tekstach pisanych na długo przed epoką Piotra I, zazwyczaj kojarzoną z masowym napływem leksyki pochodzenia obcego.